

Citation:

B.A. van Groningen, Levensbericht S. Eitrem, in:
Jaarboek, 1966-1967, Amsterdam, pp. 406-408

Herdenking van

SAM EITREM

(26 december 1872—8 juli 1966)

DOOR

B. A. VAN GRONINGEN

Toen, op 8 Juli 1966, Sam Eitrem overleed, betekende dit voor Noorwegen het verlies van zijn „grand old man” der klassieke philologie. Dat was hij reeds in 1946, toen hij tot buitenlands lid onzer Afdeling gekozen werd, want in de door vijf onzer ondertekende memorie van aanbeveling werd hij ook toen reeds „de meest vooraanstaande vertegenwoordiger van de klassieke philologie” in zijn land genoemd.

Hij werd op 26 December 1872 te Kragero, een stadje aan de zuidkust van Noorwegen, geboren uit, naar zich laat aanzien, welgestelde ouders. Het eerste onderwijs in Grieks en Latijn ontving hij thuis; hij bezocht later de zgn. kathedrale school te Bergen en liet zich in 1890 als student inschrijven aan de Koning Frederik Universiteit te Kristiania, thans Oslo; hij studeerde er klassieke letteren, Engels en Frans tot 1896. Twee jaar later werd zijn antwoord op een prijsvraag betreffende de mythologische bronnen van Ovidius met de gouden Kroonprins-medaille bekroond. Twee onderdelen daarvan, in sierlijk Latijn gesteld, werden in een Duits tijdschrift gepubliceerd; zij vertonen reeds twee kenmerkende eigenschappen van zijn werk: levendige belangstelling in godsdienstige en mythologische vragen en nauwkeurig onderzoek van de teksten; deze laat hij zo precies mogelijk zeggen wat zij inhouden, niet minder, maar ook niet meer.

Toen de vaderlandse wetenschap hem weinig meer te bieden had, ging hij, ter verdere verbreding en verdieping van zijn kennis, naar Duitsland, dat hem toentertijd een keur van uitnemende leermeesters bood. Hij studeerde klassieke philologie en archaeologie in Berlijn, Göttingen en Halle, onder de leiding van coryphaeën als von Wilamowitz, Diels, Leo en Robert. Van 1896 af heeft hij grote reizen gemaakt door Italië, Griekenland en het Nabije Oosten, daartoe in staat gesteld door een universitaire toelage, duidelijk bewijs van de grote verwachtingen, die zijn vaderland omtrent den jongen geleerde koesterde.

Zijn universitaire loopbaan is spoedig geschetst. In 1912 werd hij aan zijn Alma Mater aangesteld als docent in de klassieke philologie en in 1914 als gewoon hoogleraar. Dit ambt heeft hij onafgebroken vervuld tot de wettelijk vastgestelde leeftijdsgrens hem in 1945 tot aftreden dwong. Toch heeft hij ook nog daarna gedurende ettelijke jaren vrije colleges

gegeven in antieke godsdienstgeschiedenis en papyrologie. Tot aan zijn dood toe is hij werkzaam gebleven; nog in het laatste jaar van zijn leven ontving ik een tijdschriftartikel van zijn hand en de nieuwe, verbeterde uitgave van een vroeger verschenen boekwerk; een en ander zo fris en sterk geschreven als men van den 93-jarige nauwelijks verwachten kon.

Zijn universitaire leeropdracht luidde dus: klassieke philologie, zonder enige nadere omschrijving of beperking. Een zelfde breedheid van horizon kenmerkt de zeer lange reeks van zijn geschriften. De honderden tijdschriftartikelen moet ik wel onbesproken laten, en van wat in boekvorm verscheen kan ik slechts het belangrijkste vermelden.

Voorals kenner der antieke godsdiensten zal Eitrem vermaard blijven. Zijn eerst in 1902 verschenen proefschrift bewoog zich op dat terrein; het was getiteld: *Die göttlichen Zwillinge bei den Griechen*, een moeilijk onderwerp, waarvan de behandeling scherpe analyse der gegevens moest paren aan zuiver intuïtief aanvoelen van vreemde religieuze voorstellingen en voorzichtigheid bij het maken van gevolgtrekkingen. Een vergelijking met ons vroeger medelid Kristensen, ook Noor van geboorte, dringt zich telkens op, wanneer men Eitrem's werk onder ogen krijgt. Als ik de lijn der godsdienstwetenschap nog even doortrek, vallen te vermelden zijn in 1909 verschenen studie over *Hermes und die Toten*, zijn drie delen omvattende *Beiträge zur griechischen Religionsgeschichte* (1910-1920) waarin hij achtereenvolgens behandelde *Der vordorische Widdergott*, *Kathartisches* en *Rituellen*. In diezelfde periode verscheen ook het andere hoofdwerk van zijn hand: *Opferritus und Uropfer bei Griechen und Römern*. Dit alles heeft zijn waarde nog steeds behouden, niet alleen vanwege de zorgvuldigheid waarmee het materiaal aan den lezer voorgelegd wordt, maar ook om de oorspronkelijkheid van vele inzichten en verklaringen. Vergeten mag men ook niet zijn *Orakel und Mysterien am Ausgang der Antike* (1947). Dat Eitrem zich niet angstvallig hield aan den Grieks-Romeins godsdienst moge blijken uit de in 1950 verschenen zo boeiende studie getiteld *Some Notes on the Demonology in the New Testament*. Dit is het geschrift waarvan de bijgewerkte tweede druk nog kort voor zijn overlijden werd gepubliceerd. Uit de titels als *Beiträge* en *Some Notes* blijkt reeds de hem kenmerkende bescheidenheid waarmee hij de resultaten van zijn werk aan de vakgenoten aanbood.

Dezelfde belangstelling heeft hem reeds vroeg op een verwant veld van onderzoek doen belanden, nl. dat der magische papyri; sommige heeft hij gecommentarieerd, andere gepubliceerd, met name in deel I van de *Papyri Osloenses* (1925), een publicatie waarmee de toen nog vrij jonge wetenschap der Griekse papyrologie in Noorwegen haar intrede deed. In 1910 reisde Eitrem in Egypte en door den aankoop van een kleine, maar niet onbelangrijke verzameling papyrusteksten en door de kennismaking met dit voor hem vrijwel nieuwe materiaal werd hij de eerste Noorse papyroloog. Het sprak dan ook van zelf, dat, toen de

internationale vereniging van papyrologen in 1958 haar congres te Oslo hield, de begroetings- en inleidingsrede door den jeugdigen 86-jarige werd uitgesproken.

Hij is de oprichter en gedurende tal van jaren de hoofdredacteur geweest van de *Symbolae Osloenses*, het vaktijdschrift der Noorse klassieke philologie. De breedheid van zijn kennis en het gezag, dat hij in zijn land genoot, maakten hem voor die taak bij uitnemendheid geschikt.

Dat ook zijn archaeologische vooropleiding vruchten afgeworpen heeft blijkt uit zijn in 1909 verschenen boek *Griechische Reliefs und Inschriften im Kunstmuseum zu Kristiania*.

Toch was hij, naast godsdiensthistoricus, bovenal philoloog, speciaal graecus. Hij schreef over Homerus en later, met kennelijke voorliefde, over het blijspel. Het wekt dan ook geen verwondering, dat het bekend worden van den *Dyskolos* van Menander, het enige ons volledig bewaarde stuk uit de zgn. nieuwe comedie, zijn bijzondere aandacht heeft gehad. In meer dan een tijdschriftartikel heeft hij bijdragen geleverd tot verbetering van den betrekkelijk slecht overgeleverden tekst en tot interpretatie van den inhoud. Hij heeft ook, ter gelegenheid van zijn 90sten verjaardag, een metrische vertaling in het Noors het licht doen zien, en dit is slechts een enkel voorbeeld van de lange reeks populariserende geschriften in zijn moedertaal, waardoor hij de antieke beschaving in bonte afwisseling nader tot zijn landgenoten gebracht heeft.

Aan erkenning van zijn verdiensten heeft het hem niet ontbroken. Eredoctoraten en lidmaatschappen van binnen- en buitenlandse wetenschappelijke lichamen zijn hem in ruime mate ten deel gevallen. In rustigen, maar rustelozen gang is dit werkzame en welgeslaagde leven verlopen. Noorwegen bezit nog uitstekende beoefenaren der klassieke philologie, maar nu Eitrem aan die wetenschap ontviel, verloor zij haar kroon en haar levende symbool, en blijft zij, kan men zeggen, ietwat verweesd achter.